

The study of the public attitude towards the necessity of dental radiography in a selected population in Shiraz-1391

Haghnegahdar A¹, Bronoosh P^{2*}, Solhjoo N³

¹Department of Oral and Maxillofacial Radiology, School of Dentistry, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

²Assistant Professor, Department of Oral and Maxillofacial Radiology, School of Dentistry, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

³Undergraduate Student, Student Research Committee, School of Dentistry, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

Background: In the recent years, dental radiographies play an important role in diagnosis and accurately following the treatment processes. Lack of general and proper attitudes in this regard causes serious concerns for the patients, which should be properly pursued and resolved. The present study aimed to determine the public attitude towards the necessity of performing dental radiographies for different dental treatments.

Methods: The present descriptive, cross-sectional study was conducted on 420 residents of Shiraz in 2012. The study data were collected using a self-administered questionnaire including 20 items on the general attitude towards the necessity of performing dental radiographies. Then, the data were entered into the SPSS statistical software (v. 17) and analyzed using Mann-Whitney U test, Kruskal-Wallis H test, and Spearman's correlation coefficient.

Results: In this study, the subjects' score of attitude toward the necessity of dental radiographies was between -8 and 15. The results showed that more than half of the participants believed that dental radiographs could not be taken for pregnant women (59.3%). Besides, more than half of the subjects did not know the answer to the questions "Is the radiation received by taking 10 dental radiographies with wearing lead aprons and collars more than the cosmic rays, such as ultraviolet radiation, that the individuals are naturally exposed to every day". The study results revealed a significant relationship between the subjects' attitude toward the necessity of radiographies and their level of education. In fact, the significant difference in this regard was observed between the subjects with under diploma degrees and those with diplomas as well as the participants with A.D. and those with B.Sc. degrees (P=0.006).

Conclusion: According to results of the present study, the subjects did not have sufficient information about the necessity of performing dental radiography for different dental treatments. This may cause some problems for performing these procedures in the society. Therefore, public training using mass media seems to be of great importance.

Keywords: Public attitude, Necessity, Dental radiography.

Sadra Med Sci J 2013; 1(3): 157-166

Received: May 17th, 2013

Accepted: Jun. 21st, 2013

*Corresponding Author: Bronoosh P. Department of Oral and Maxillofacial Radiology, School of Dentistry, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Ghasredasht Street. Email: pegah_brix@yahoo.com

مقاله پژوهشی

(Original Article)

مجله علمی علوم پزشکی صدرا

دوره ۱، شماره ۳، تابستان ۱۳۹۲، صفحات ۱۵۷ تا ۱۶۶

تاریخ پذیرش: ۹۲/۰۳/۳۱ تاریخ دریافت: ۹۲/۰۲/۲۷

بررسی نگرش عمومی در مورد ضرورت تهیه ی رادیوگرافی های دندانى در یک جمعیت

انتخابی در شیراز-۱۳۹۱

عبدالعزیز حق نگهدار^۱، پگاه برونوش^{۲*}، ندا صلح جو^۳

^۱ گروه رادیولوژی دهان و فک و صورت، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران
^۲ استادیار گروه رادیولوژی فک و صورت، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران
^۳ دانشجوی دندانپزشکی، کمیته تحقیقات دانشجویی، دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران

مقدمه: امروزه رادیوگرافی های دندانى نقش کلیدی و مهمی را در تشخیص و طی روند صحیح مراحل درمانی ایفا می کنند. فقدان بینش کلی و مناسب در این زمینه باعث ایجاد نگرانی هایی در بیماران می شود که باید به نحو مطلوبی پیگیری شده و برطرف گردند. هدف از مطالعه ی حاضر بررسی نگرش عمومی به ضرورت انجام رادیوگرافی های مورد لزوم جهت درمان های مختلف دندانپزشکی بود.

مواد و روش: مطالعه حاضر به صورت توصیفی از نوع مقطعی در سال ۱۳۹۱ بر روی ۴۲۰ نفر از ساکنین شهر شیراز انجام شد. جهت جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه ای خود ایفا، حاوی ۲۰ سوال در مورد نگرش عمومی در مورد ضرورت انجام رادیوگرافی در شاخه های مختلف درمان دندانپزشکی استفاده شد. داده ها در نرم افزار SPSS نسخه ۱۷ ثبت گردید و توسط آزمون های آماری Mann-Whitney U test، Kruskal Wallis H test و ضریب همبستگی Spearman مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت.

یافته ها: در این مطالعه محدوده ی نمره ی نگرش عمومی افراد در زمینه ضرورت عکس رادیولوژی بین ۸- و ۱۵ بود. یافته ها نشان داد که بیش از نیمی از شرکت کنندگان (۵۹/۳) در مورد سؤال «آیا برای یک خانم باردار هم می توان عکس رادیوگرافی دندانى تهیه کرد؟»، بیان کردند که نمی توان عکس رادیوگرافی تهیه کرد. علاوه بر این بیش از نیمی از افراد در مورد سئوال «حداکثر چه تعداد رادیوگرافی طی یک جلسه می توان از بیمار تهیه کرد؟» و «میزان اشعه دریافتی حاصل از تهیه ۱۰ عدد رادیوگرافی دندانى همراه با پوشیدن جلیقه و گردنبند سربی بیشتر از اشعه های خطرناک کیهانی (خورشیدی) مانند اشعه ماورابنفش که فرد به صورت طبیعی هر روز در معرض آن قرار می گیرد می باشد؟» پاسخ نمی دانم را مطرح نمودند. نتایج مطالعه گویای این بود که بین نگرش عمومی افراد در زمینه ضرورت عکس رادیولوژی با سطح تحصیلات ارتباط وجود داشت و این اختلاف بین افراد زیر دیپلم و دیپلم و افراد با تحصیلات کاردانی و کارشناسی وجود داشت ($P=0/006$)

بحث و نتیجه گیری: با توجه به اینکه اطلاعات عمومی افراد در مورد برخی از نکات مربوط به ضرورت تهیه ی رادیوگرافی های مورد لزوم جهت درمان های مختلف دندانپزشکی پایین گزارش گردید که این امر می تواند مشکلاتی در روند انجام این درمان ها در سطح جامعه پدید آورد؛ بنابراین برنامه ریزی در راستای آموزش های عمومی در این زمینه با استفاده از وسایل ارتباط جمعی برای افراد جامعه ضروری به نظر می رسد.

واژگان کلیدی: نگرش عمومی، ضرورت، رادیوگرافی دندانى

* نویسنده مسئول: پگاه برونوش، گروه رادیولوژی دهان و فک و صورت، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، خیابان قصردشت،

pegah_brix@yahoo.com

مقدمه

امروزه رادیولوژی یکی از شاخه‌های تخصصی در دندانپزشکی می‌باشد و رادیوگرافی‌های دندان‌ی نقش تکمیلی و کمک کننده در تشخیص و طی روند صحیح مراحل درمانی ایفا می‌کنند. تهیه‌ی رادیوگرافی‌های دندان‌ی جهت تشخیص پوسیدگی در دندان‌های دائمی و شیری، کشیدن دندان، درمان‌های جراحی لثه، ساخت روکش و دندان‌های مصنوعی، درمان ریشه دندان، تشخیص صدمات بعد از ضربه و تروما، معاینات دوره‌ای و اغلب اعمال دندانپزشکی دیگر الزامی می‌باشد (۱ و ۲).

هر چند ضروری نیست که بیماران بر کیفیت و کمیت رادیوگرافی‌های مورد لزوم جهت معاینه و درمان دندان‌های خود اشراف کامل داشته باشند، اما عدم وجود یک بینش کلی و مناسب از این موارد باعث نگرانی‌های جدی در بیماران و اطرافیان گردیده و در طی روند درمان استاندارد بیماران ایجاد مشکل می‌نماید. اثرات سوء اشعه یونیزان و اصرار برخی از بیماران به خصوص خانم‌های باردار بر عدم تهیه‌ی رادیوگرافی گاهی باعث توقف روند درمان مطلوب می‌گردد.

پرسنل رادیولوژی به علت برخورد مستقیم با بیماران در هنگام تهیه‌ی رادیوگرافی، بیش از افراد سایر شاخه‌های دندانپزشکی با این نگرانی‌ها آشنایی دارند. اظهار بی‌میلی و تردید در بیماران در مورد تهیه‌ی رادیوگرافی به خصوص به تعداد بیش از یک مورد به دفعات توسط پرسنل رادیولوژی مشاهده می‌گردد. این در حالیست که اشعه‌های خطرناک کیهانی که به صورت روزمره افراد در معرض آن قرار دارند تقریباً ۴۰ برابر اشعه‌ی حاصل از تهیه‌ی یک سری رادیوگرافی کامل دهانی (شامل ۱۸ عکس داخل دهانی) ضمن استفاده از گردنبند و جلیقه سربی می‌باشد (۳).

اگرچه تشعشع حاصل از رادیوگرافی‌های دندان‌ی نسبتاً ناچیز است، اثر تجمعی اکسپوزهای مکرر باید در نظر گرفته

شود (۴). به منظور کاهش اکسپوزهای مکرر، تمام افرادی که به عنوان کاربر اشعه ایکس به صورت حرفه‌ای در این رشته کار می‌کنند باید در زمینه‌ی قوانین حفاظت از اشعه آموزش‌های لازم را دیده باشند (۵) و این اطلاعات را در اختیار عموم مردم نیز قرار دهند.

با توجه به جایگاه برجسته و مقبولیت پزشک در فرهنگ و جامعه‌ی ایرانی، بسیاری از بیماران علی‌رغم این نگرانی‌ها و عدم پذیرش به انجام این رادیوگرافی‌ها تن می‌دهند. اما نگرانی همچنان باقی مانده و بعضاً باعث دل‌سردی بیمار از پزشکی که با صرف هزینه و وقت بیشتر سعی در انجام یک درمان یا ترسیم طرح درمان دقیق‌تر و استانداردتر دارد، می‌گردد. حتی اگر این موارد با درمان مطلوب بیماران تداخل ننماید، نگرانی‌های آنها باید به نحو مطلوبی پیگیری شده و برطرف گردد. این امر جز با ارائه‌ی آموزش‌های عمومی در سطح جامعه امکان پذیر نمی‌باشد.

چیری (Chiri) و همکاران در سال ۲۰۱۳، در مطالعه‌ای به بررسی آگاهی و نگرش والدین در مورد رادیوگرافی دندان‌ی برای فرزندانشان پرداختند. نتایج بدست آمده از این مطالعه نشان داد که بیشتر والدین آگاهی کم، اما نگرش مثبتی در مورد رادیوگرافی دندان‌ی داشتند. همچنین والدین کودکانی که سابقه‌ی تهیه‌ی رادیوگرافی دندان‌ی داشتند، از نگرش بهتری در این زمینه برخوردار بوده و نیز والدین با سطح تحصیلات بالاتر دارای آگاهی بیشتری در مورد رادیوگرافی دندان‌ی بودند (۶).

Mossman در سال ۲۰۰۴، طی مطالعه‌ای به بررسی درک مردم از رادیاسیون پرداخته و بیان می‌کند که مردم باید در مورد اشعه، فواید و خطرات حقیقی آن آموزش داده شوند (۷). علی‌رغم انجام مطالعاتی در زمینه‌ی بررسی آگاهی مردم از بیماری‌های دندان‌ی و لثه و راه‌های پیشگیری از آنها، مطالعات محدودی پیرامون نگرش عمومی در مورد ضرورت رادیوگرافی‌های دندان‌ی در درمان‌های دندانپزشکی و یا

است و ۶۰ نفر از میان اساتید دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات فارس و نیز اساتید دانشگاه پیام نور واحد شیراز انتخاب شدند.

حداقل سن قابل قبول جهت ورود افراد به نمونه ۱۸ سال در نظر گرفته شد تا فرد به سن قانونی رسیده و قادر باشد در مورد برنامه‌ی درمانی خویش تصمیم‌گیری نموده و مسئولیت آن را بر عهده گیرد. در عین حال افرادی که تمایل به همکاری نداشتند و نیز کسانی که به دلیل شرایط شغلی خود از اطلاعات تخصصی در زمینه‌ی دندانپزشکی و رادیولوژی برخوردار بودند، از مطالعه خارج شدند.

طرح تحقیقاتی و پرسشنامه‌ی مربوطه، توسط کمیته‌ی تحقیقات دانشجویی دانشکده‌ی دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز تایید گردید. توضیح کامل در مورد محتوای پرسشنامه و کاربرد آن به افراد نمونه داده شد و ضمن رضایت کامل آنان پرسشنامه‌ها تکمیل گردید. همچنین اطلاعات موجود در پرسشنامه‌ها به صورت کاملاً محرمانه نگهداری شده است.

متغیرهای مورد بررسی در این مطالعه سن، جنسیت، سطح تحصیلات و نحوه‌ی نگرش افراد شرکت‌کننده به ضرورت تهیه رادیوگرافی‌های دندان‌ی بود.

ابزار سنجش نگرش افراد شرکت‌کننده به ضرورت تهیه رادیوگرافی‌های دندان‌ی، پرسشنامه‌ای خود ایفا بوده که پس از چند بار اصلاح و تنظیم مجدد، روایی و اعتبار (Validity) آن به تأیید ۵ نفر از اساتید دانشکده‌ی دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز رسید. جهت بررسی پایایی (Reliability)، یک مطالعه‌ی پایلوت بر روی ۲۰ نفر انجام شد. به منظور بررسی پایایی آزمون - آزمون مجدد (test - retest reliability) از تمامی ۲۰ نفر خواسته شد پرسشنامه را پس از دو هفته مجدداً تکمیل نمایند. نتایج دو بار پاسخگویی افراد بررسی گردید و ضریب همبستگی $(r=0/897)$ بدست آمد.

موضوعات مشابه صورت گرفته است (۱۰-۸). لذا با توجه به کمبود مطالعات در این زمینه، انجام مطالعه‌ای به منظور بررسی این موضوع ضروری به نظر می‌رسد.

این مطالعه به قصد نیاز سنجی و بررسی نگرش عمومی به ضرورت انجام و تعداد تقریبی مورد نیاز رادیوگرافی‌ها جهت درمان‌های مختلف دندانپزشکی یا معاینات دوره‌ای صورت گرفت تا با تبیین نقاط قوت و ضعف موجود، ضرورت و حدود آموزش‌های عمومی لازم بررسی و تعیین گردد و جهت ارائه‌ی آنها برنامه‌ریزی دقیق‌تری توسط مراجع ذیربط صورت پذیرد.

مواد و روش

مطالعه حاضر توصیفی و از نوع مقطعی بود که با هدف بررسی نگرش عمومی به ضرورت انجام رادیوگرافی‌های مورد لزوم جهت درمان‌های مختلف دندانپزشکی بر روی یک گروه از مردم انجام شد.

جامعه‌ی آماری مورد نظر، عموم مردم شیراز بود. حجم نمونه‌ی مورد مطالعه طبق نظر متخصص آمار و با در نظر گرفتن آلفای ۰/۰۵ و بتا ۰/۰۹ معادل ۳۸۵ نفر تعیین گردید. اما جهت اطمینان از حصول این تعداد پرسشنامه، حدود ۱۰٪ به تعداد افراد نمونه اضافه گردید و در نهایت پرسشنامه مربوطه بین ۴۲۰ نفر توزیع شد.

به منظور انتخاب نمونه‌ای که از نظر سن، جنسیت و تحصیلات معرف جامعه‌ی مورد مطالعه باشد، پس از مشاوره با متخصص آمار ترتیبی اتخاذ گردید تا افراد نمونه از بین مراجعه‌کنندگان به داروخانه انتخاب شوند و در جهت متعادل‌سازی سطوح تحصیلاتی مختلف، بخشی از نمونه از میان اساتید دانشگاه انتخاب گردد. به این ترتیب ۳۶۰ نفر از بین مراجعه‌کنندگان به داروخانه‌ی بابک که در مرکز شهر واقع شده و به دلیل سابقه‌ی طولانی ارائه خدمات از مراجعه‌کنندگان فراوان از طبقات مختلف جامعه برخوردار

یافته ها

در این مطالعه از میان ۴۲۰ نفر نمونه، با اعمال شرایط خروج و نیز حذف پرسشنامه‌هایی که به صورت ناقص تکمیل شده بودند، تعداد ۳۹۶ پرسشنامه‌ی قابل بررسی بدست آمد. از این تعداد، ۱۹۵ نفر (۴۹/۲ درصد) مرد و ۲۰۱ نفر (۵۰/۸ درصد) زن بودند. بازه‌ی سنی افراد نمونه بین ۱۸ تا ۷۸ سال و میانگین سنی آنها $37/21 \pm 12/04$ گزارش شد. همچنین از نظر سطح تحصیلات ۱۲۱ نفر (۳۰/۶ درصد) دارای تحصیلات زیر دیپلم و دیپلم، ۱۸۶ نفر (۴۷/۰ درصد) کاردانی و کارشناسی و ۸۹ نفر (۲۲/۵ درصد) کارشناسی ارشد و بالاتر بودند.

نمره‌ی کسب شده از پرسشنامه‌ها در بازه‌ی ۸- و ۱۵ با میانه و میانگین به ترتیب ۴ و $3/41 \pm 4/20$ بدست آمد. همان‌طور که در جدول شماره ۱ دیده می‌شود بیشترین پاسخ غلط مربوط به سئوالات «آیا برای یک خانم باردار هم می‌توان عکس رادیوگرافی دندان‌ی تهیه کرد؟» (۵۹/۳٪)، «جهت تشخیص پوسیدگی در دندان‌های شیری نیاز به تهیه عکس رادیوگرافی از دندان می‌باشد؟» (۴۸/۵٪) و «انجام درمان کامل عصب کشی از ابتدا تا انتهای درمان تهیه چند عکس رادیوگرافی ضرورت دارد؟» (۴۸/۲٪) بود. به علاوه بیشترین درصد پاسخ نمی‌دانم مربوط به سئوالات «حداکثر چه تعداد رادیوگرافی طی یک جلسه می‌توان از بیمار تهیه کرد؟» (۷۱/۲٪)، «میزان اشعه دریافتی حاصل از تهیه ۱۰ عدد رادیوگرافی دندان‌ی همراه با پوشیدن جلیقه و گردنبند سربی بیشتر از اشعه‌های خطرناک کیهانی (خورشیدی) مانند اشعه ماورابنفش که فرد به صورت طبیعی هر روز در معرض آن قرار می‌گیرد می‌باشد؟» (۵۶/۶٪) و «در صورت زودتر از موقع از دست رفتن دندان شیری نیاز به تهیه عکس رادیوگرافی می‌باشد؟» (۴۱/۹٪) بود.

این پرسشنامه حاوی ۲۰ سؤال در مورد نگرش عمومی به ضرورت انجام رادیوگرافی‌های مورد لزوم جهت درمان‌های مختلف دندانپزشکی بود که در جدول شماره ۱ ارائه شده است. شرکت کنندگان به هر یک از سئوالات ۱-۱۷ و ۱۹ پاسخ بلی، خیر و نمی‌دانم می‌دادند. در مورد سؤال ۱۸ (انجام درمان کامل عصب کشی از ابتدا تا انتهای درمان تهیه چند عکس رادیوگرافی ضرورت دارد؟) پاسخ هیچ، ۱ یا ۲ عدد؛ بیش از ۲ عدد و در مورد سؤال ۲۰ (حداکثر چه تعداد رادیوگرافی طی یک جلسه می‌توان از بیمار تهیه کرد؟) ۱۰ عدد، ۲۰ عدد و نمی‌دانم؛ انتخاب می‌شد.

در امتیاز دهی به پاسخ‌های داده شده به پرسشنامه‌ها برای پاسخ‌های درست نمره‌ی ۱، پاسخ‌های نادرست نمره‌ی ۱- و برای پاسخ "نمی‌دانم" نمره‌ی صفر در نظر گرفته شده است. بنابراین بازه‌ی نمره‌ها می‌تواند از ۲۰- تا ۲۰ باشد. اطلاعات دموگرافیک از جمله سن، جنسیت و سطح تحصیلات بود که رده‌های تحصیلی در سه دسته شامل زیر دیپلم و دیپلم، کاردانی و کارشناسی، کارشناسی ارشد و بالاتر تقسیم شدند.

پرسشنامه‌ها توسط افراد شرکت‌کننده تکمیل شد و داده‌ها با بکارگیری نرم افزار SPSS نسخه ۱۷ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ارتباط بین سطح نگرش عمومی به ضرورت انجام رادیوگرافی‌های مورد لزوم جهت درمان‌های مختلف دندانپزشکی با سن، جنسیت و میزان تحصیلات افراد به صورت دوگانه با استفاده از آزمون آماری-Mann Whitney U test و ضریب همبستگی Spearman و مقایسه‌های میزان تحصیلات افراد به صورت کلی توسط آزمون آماری Kruskal- Wallis H test مورد بررسی قرار گرفت. در مطالعه‌ی حاضر $P\text{-value} < 0/05$ ، معنی دار در نظر گرفته شد.

جدول ۱: درصد پاسخگویی شرکت کنندگان به پرسشنامه نگرش عمومی به ضرورت انجام رادیوگرافی‌های مورد لزوم جهت درمان های مختلف دندانپزشکی

درصد پاسخ درصد پاسخ نمی دانم	درصد پاسخ غلط	درصد پاسخ درست	سئوالات
۷/۰	۲۲/۰	۷۱/۰	۱- جهت تشخیص پوسیدگی در دندان های دائمی نیاز به تهیه عکس رادیوگرافی از دندان می باشد؟
۲۵/۸	۴۸/۵	۲۵/۷	۲- جهت تشخیص پوسیدگی در دندان های شیری نیاز به تهیه عکس رادیوگرافی از دندان می باشد؟
۸/۸	۱۵/۴	۷۵/۸	۳- قبل از کشیدن دندان نیاز به تهیه عکس رادیوگرافی می باشد؟
۲۱/۵	۹/۶	۶۸/۹	۴- برای جرم گیری تهیه عکس رادیوگرافی از دندان ها ضرورت دارد؟
۲۴/۲	۵/۶	۷۰/۲	۵- جهت انجام سایر درمانهای لته ای (از جمله جراحی لته) تهیه عکس رادیوگرافی از دندانها ضرورت دارد؟
۲۵/۳	۱۳/۱	۶۱/۶	۶- جهت تشخیص مشکلات ارتودنسی نیاز به تهیه عکس رادیوگرافی می باشد؟
۲۵/۸	۳۸/۳	۳۵/۹	۷- به منظور ساخت روکش برای دندان نیاز به تهیه عکس رادیوگرافی می باشد؟
۴۱/۹	۳۸/۴	۱۹/۷	۸- در صورت زودتر از موقع از دست رفتن دندان شیری نیاز به تهیه عکس رادیوگرافی می باشد؟
۲۳/۰	۱۷/۴	۵۹/۶	۹- در صورت تأخیر در رویش دندان دائمی نیاز به تهیه عکس رادیوگرافی می باشد؟
۲۷/۳	۳۹/۴	۳۳/۳	۱۰- برای انجام درمان های زیبایی دندان (به عنوان مثال بستن فاصله بین دندان های قدامی و یا بلند کردن طول تاج دندان با استفاده از مواد ترمیمی هم رنگ دندان) نیاز به تهیه عکس رادیو گرافی می باشد؟
۱۴/۹	۴۵/۲	۳۹/۹	۱۱- برای معاینات دوره ای دندانپزشکی (مثلا هر ۱۲ ماه) در هر بار مراجعه علاوه بر معاینه کلینیکی تهیه رادیوگرافی از دندانها هم ضرورت دارد؟
۲۴/۵	۳۳/۶	۴۱/۹	۱۲- قبل از ساخت پروتز (دندان های مصنوعی) متحرک پارسیل یا کامل در نواحی که فرد دندان ندارد نیاز به تهیه رادیوگرافی می باشد؟
۲۵/۸	۵۹/۳	۱۴/۹	۱۳- آیا برای یک خانم باردار هم می توان عکس رادیوگرافی دندانیه تهیه کرد؟
۵۶/۶	۲۸/۸	۱۴/۶	۱۴- میزان اشعه دریافتی حاصل از تهیه ۱۰ عدد رادیوگرافی دندانیه همراه با پوشیدن جلیقه و گردنبند سربی بیشتر از اشعه های خطرناک کیهانی (خورشیدی) مانند اشعه ماورابنفش که فرد به صورت طبیعی هر روز در معرض آن قرار می گیرد می باشد؟
۱۴/۶	۱۶/۲	۶۹/۲	۱۵- آیا عکس های رادیوگرافی فقط جهت بررسی ریشه دندان کاربرد دارد؟
۲۱/۲	۱۶/۴	۶۲/۴	۱۶- چنانچه ضربه نسبتاً محکمی به دندان وارد شود تهیه رادیوگرافی ضرورت دارد؟
۴/۵	۵/۱	۹۰/۴	۱۷- جهت انجام درمان عصب کشی تهیه عکس رادیوگرافی از دندان ضرورت دارد؟
۲۷/۳	۴۸/۲ ^{**۲}	۲۴/۵ ^{*۱}	۱۸- انجام درمان کامل عصب کشی از ابتدا تا انتهای درمان تهیه چند عکس رادیوگرافی ضرورت دارد؟
۲۶/۰	۲۸/۰	۴۶/۰	۱۹- دندانپزشکی که به کمک یک عدد عکس رادیوگرافی درمان عصب کشی دندان را کامل می کند از توانایی و مهارت بالاتری برخوردار می باشد؟
۷۱/۲	۲۴/۰ ^{**۲}	۴/۸ ^{**۱}	۲۰- حداکثر چه تعداد رادیوگرافی طی یک جلسه می توان از بیمار تهیه کرد؟

*^۱ = هیچ، ۱ یا ۲ عدد، ^{**۲} = بیش از ۲ عدد

*^۱ = ۱۰ عدد، ^{**۲} = ۲۰ عدد

جدول ۲ بدست آمد. نمره ی کسب شده توسط گروه های مختلف تحصیلی به صورت معنی داری با هم اختلاف داشت ($P=۰/۰۲۰$) که این تفاوت بیشتر مربوط به اختلاف نمره ی افراد با سطح تحصیلات زیر دیپلم و دیپلم و افراد با سطح تحصیلات کاردانی و کارشناسی بود ($P=۰/۰۰۶$). اما به دلیل عدم معنی داری اختلاف نمره ی افراد با تحصیلات زیر دیپلم

در بررسی نمره ی افراد با توجه به جنسیت آنها میانه و میانگین نمره ی مردان و زنان محاسبه شده و در جدول ۲ نشان داده شده است. اختلاف نمره بین زنان و مردان معنی دار نبود ($P=۰/۷۵۰$). طی بررسی نمره ی افراد با سطح تحصیلات مختلف میانه و میانگین نمره ی هر گروه طبق

نشان داد که سن با سطح نگرش افراد به ضرورت انجام رادیوگرافی های دندان همبستگی ندارد ($I=0/007$) و ($P=0/896$) (جدول ۲).

و دیپلم و افراد با تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر نمی توان روند مشخصی از تاثیر سطح تحصیلات بر نگرش عموم بیان نمود. در نهایت رابطه ی بین سن افراد با نمره ی کسب شده از پرسشنامه ها بررسی شد و

جدول ۲: مقایسه ی میزان نمره ی کسب شده از پرسشنامه ها با توجه به جنسیت و سطح تحصیلات افراد

مقایسه های جفتی ($P^{\dagger}$ - مقدار)	$P^{\ddagger}$ - مقدار	میانگین $\pm$ انحراف معیار	متغیرها
۰/۷۵۰	—	۳/۴۸ $\pm$ ۴/۲۱	مرد
		۳/۳۵ $\pm$ ۴/۲۱	زن
مقایسه گروه ۱ و ۲ (۰/۰۰۶)	۰/۰۲۰	۲/۵۷ $\pm$ ۴/۰۰	۱
مقایسه گروه ۱ و ۳ (۰/۰۸۴)		۳/۹۴ $\pm$ ۴/۴۵	۲
مقایسه گروه ۲ و ۳ (۰/۳۹۲)		۳/۴۸ $\pm$ ۳/۸۰	۳

*: تحصیلات: ۱= زیر دیپلم و دیپلم، ۲= کاردانی و کارشناسی، ۳= کارشناسی ارشد و بالاتر

†: استفاده از آزمون Mann-Whitney U test

‡: استفاده از آزمون Kruskal- Wallis H test

با توجه به اطلاعات بدست آمده از پرسشنامه، به نظر می رسد که برخی روندهای درمانی که برای دندانپزشکان کاملاً پذیرفته شده هستند، هنوز برای مردم عادی مبهم و بحث برانگیز می باشند. به طور مثال در سؤال مربوط به لزوم تهیه ی رادیوگرافی جهت تشخیص پوسیدگی در دندانهای دائمی، اگرچه درصد بالایی از مردم به وجود این ضرورت واقف بودند، اما هنوز هم درصد قابل توجهی از افراد (۲۲٪) معاینات کلینیکی را به این منظور کافی دانسته و تهیه ی رادیوگرافی را غیرضروری می دانند. همچنین شایان توجه است که تقریباً نیمی از پاسخ دهندگان، تهیه ی رادیوگرافی به منظور تشخیص پوسیدگی در دندانهای شیری کودکان را غیر ضروری می دانند. حدود ۶۰٪ از افراد شرکت کننده در مطالعه معتقد هستند که تهیه ی رادیوگرافی از زنان باردار اشتباه و خطرناک می باشد، که این باور با اصول موجود مغایرت دارد. ارائه ی آموزش به مردم به خصوص بانوان در این زمینه موجب رفع تنگناهای موجود در درمان بیماران بارداری که بعضاً دچار دردهای شدید دندان بوده و

بحث

مطالعه حاضر با هدف بررسی نگرش عمومی به ضرورت انجام رادیوگرافی های مورد لزوم جهت درمان های مختلف دندانپزشکی انجام شد. نتایج مطالعه نشان داد که محدوده ی نمره ی نگرش عمومی افراد در زمینه ضرورت عکس رادیولوژی بین ۸- و ۱۵ بود. علاوه بر این درصد زیادی از مشارکت کنندگان به برخی از سئوالات پاسخ غلط و یا نمی دانم را داده بودند که این مسئله گویای کمبود آگاهی و قابل قبول نبودن سطح درک عمومی افراد جامعه از ضرورت انجام و تعداد متفاوت رادیوگرافی های مورد لزوم حین درمان های مختلف دندانپزشکی می باشد. بنابراین به منظور جلوگیری از گرایش بیماران به دندانپزشکانی که از روش های استاندارد استفاده نمی کنند، باید به سطح آگاهی عمومی از این قضیه توجه کرد و با آموزش های لازم در جهت ارتقاء این آگاهی تا سطح مطلوب اقدام نمود.

مورد هستند. لذا موسمن (Mossman) در مطالعه‌ای بر ضرورت آموزش عمومی در مورد اشعه‌ی یونیزان و فواید و خطرات حقیقی آن تاکید می‌نماید (۷).

از محدودیت‌های پژوهش انجام آن در یک منطقه از شهر بود. این امر تعمیم‌پذیری یافته‌ها را با مشکل مواجهه نموده است. لذا پیشنهاد می‌شود در مطالعه دیگری نمونه‌های مورد پژوهش از نقاط مختلف شهر جمع‌آوری شود.

با توجه به اینکه در مطالعه‌ی حاضر نمونه‌ای ۴۲۰ نفری از جمعی از مردم شیراز انتخاب شده بود، شایسته است؛ مطالعه‌ای مشابه با حجم نمونه‌ی بیشتر که عده‌ای از آنها از شهرستان‌های دیگر با سطوح فرهنگی مختلف انتخاب شوند، انجام گیرد.

عدم همکاری مردم در تکمیل پرسشنامه‌ها از مشکلات دیگر انجام این مطالعه بود. امکان انتخاب افراد نمونه به صورت تصادفی ساده وجود نداشت. همچنین به منظور متعادل‌سازی سطوح تحصیلاتی مختلف پس از مشاوره با متخصص آمار تصمیم بر آن شد که تعدادی از افراد نمونه به صورت خاص از اساتید دانشگاه انتخاب شوند که نمونه‌گیری را از وضعیت تصادفی به گونه‌ای خارج کرد. شایسته است مطالعه‌ی مشابه با نمونه‌گیری دقیق‌تری انجام پذیرد.

نتیجه‌گیری

هدف مطالعه‌ی حاضر بررسی نگرش عمومی به ضرورت انجام و تعداد تقریبی مورد نیاز رادیوگرافی‌ها جهت درمان‌های مختلف دندانپزشکی بود که طبق نتایج حاصل از این مطالعه به نظر می‌رسد که نگرش عمومی در این زمینه در سطح قابل قبولی قرار ندارد. به علاوه این سطح نگرش با افزایش سطح تحصیلات ارتباط داشت. بنابراین برنامه‌ریزی در راستای آموزش‌های عمومی به منظور ارتقاء سطح آگاهی و بهبود نگرش عموم نسبت به لزوم تهیه رادیوگرافی‌ها جهت درمان‌های مختلف دندانپزشکی و نیز کاهش هراس افراطی

به علت ناآگاهی از انجام درمان‌های لازم هراس دارند، می‌گردد.

قابل ذکر است که حدود ۵۷٪ از پاسخ دهندگان آگاهی کافی در مورد اشعه‌های خطرناک کیهانی ندارند و حدود ۲۹٪ از آنان خطر این اشعه‌ها را که به صورت روزمره در معرض آن هستند، کمتر از اشعه‌ی دریافتی حاصل از تهیه ۱۰ عدد رادیوگرافی دندان‌ی (همراه با پوشیدن جلیقه و گردنبند سربی) می‌دانند. در صورتی که این اشعه‌های کیهانی سالانه حدود ۴۰ برابر اشعه‌ی دریافتی حاصل از تهیه‌ی ۱۸ عکس رادیوگرافی داخل دهانی (ضمن رعایت اصول حفاظتی در برابر اشعه) می‌باشند (۳). در مطالعه‌ی Chiri و همکاران نیز در بررسی سوالی مشابه تقریباً همین نتایج حاصل شده است. بدین صورت که ۲۳/۵٪ پاسخ نادرست، ۵۲/۱٪ پاسخ «نمی‌دانم» را برگزیدند (۶). بنابراین ضروری به نظر می‌رسد که آموزش‌هایی در مورد اشعه‌های کیهانی روزمره، میزان حقیقی خطرات اشعه یونیزان و نیز اصول محافظت در برابر اشعه هنگام تهیه رادیوگرافی‌ها به مردم جامعه ارائه گردد.

طبق پاسخ‌های داده شده به سولاتی که در زمینه‌ی درمان ریشه‌ی دندان مطرح شده بود، به نظر می‌رسد که اکثریت افراد به ضرورت تهیه عکس رادیوگرافی جهت انجام درمان ریشه واقف هستند، اما حدود نیمی از آنها تعداد عکس رادیوگرافی ضروری برای این درمان را کمتر از حد استاندارد می‌دانند. بنابراین اطلاع‌رسانی به افراد جامعه در این زمینه نیز باید مورد توجه قرار بگیرد. مورد دیگری که شایان توجه است عدم آگاهی افراد از حداکثر تعداد رادیوگرافی‌های قابل تهیه طی یک جلسه می‌باشد. ما می‌توانیم در صورت لزوم در یک جلسه، سری رادیوگرافی کامل دهانی را که به طور معمول شامل ۱۸ عکس می‌شود از بیمار تهیه کنیم (۱). با توجه به نتایج بدست آمده به نظر می‌رسد که درصد قابل توجهی از افراد پاسخ دهنده (۷۱٪) فاقد آگاهی لازم در این

population towards radiation protection. *Dentomaxillofac Radiol* 2004; 33(5): 334-339.

5- Martínez-Beneyto Y, Camacho-Alonso F, Alcaraz-Baños M, López-Jornet P, Perez-Lajarin L. Spanish dental hygienist attitudes to dental radiological protection: assessment of a 1-day pilot course. *Int J Dent Hyg* 2008; 6(1): 13-18.

6- Chiri R, Awan S, Archibald S, Abbott P. Parental knowledge and attitudes towards dental radiography for children. *Australian Dental J.* 2013; 58(2): 163-169.

7- Mossman KL. Public Perception of Radiation. *RSO Magazine* 2004; 9(1): 9-12.

8- Corbin SB, Maas WR, Kleinman DV, Backinger CL. 1985 NHIS Findings on Public Knowledge and Attitudes about Oral Diseases and Preventive Measures. *Public Health Reports.* 1987; 102(1): 53-60.

9- Gift HC, Corbin SB, Nowjack-Raymer RE. Public Knowledge of Prevention of Dental Disease. *Public Health Reports* 1994; 109(3): 397-404.

10- Roberts-Thomson KF, Spencer AJ. Public knowledge of the prevention of dental decay and gum diseases. *Australian Dental J.* 1999; 44(4): 253-258.

افراد از خطرات اشعه یونیزان، برای افراد جامعه ضروری به نظر می رسد.

تقدیر و تشکر

مقاله‌ی حاضر مستخرج از پایان نامه‌ی دانشجویی دکتر ندا صلح‌جو با شماره طرح ۶۵۶۱ در دانشگاه علوم پزشکی شیراز بود. مراحل آماری آن توسط دکتر مهرداد وثوقی در مرکز توانمندسازی پژوهش دانشکده دندانپزشکی انجام گرفته که بدین وسیله قدردانی می‌گردد.

References

- 1- White SC, Pharoah JM. *Oral Radiology Principles and Interpretation.* 6th ed. St. Louis: Mosby; 2009.
- 2- Shillingburg HT, Sather DA, Cain JR, Mitchell DL, Blanco LJ, Kessler JC. *Fundamentals of fixed prosthodontics.* 4th ed. Chicago: Quintessence Pub; 2012.
- 3- Little JW, Falace DA, Miller CS, Rhodus NL. *Dental management of the medically compromised patient.* 8th ed. St. Louis: Mosby; 2013; 275.
- 4- Jacobs R, Vanderstappen M, Bogaerts R, Gijbels F. Attitude of the Belgian dentist

کمیته تحقیقات دانشگاه علوم

پزشکی شیراز

www.sadramj.com